

HADİS İLMİ VE KELAM

Öğr.Gör.Dr. İbrahim BAYRAKTAR

GİRİŞ:

A- HADİS VE İSLAM:

Hadis, müstakıl bir ilim olarak, tesbitinden günümüze kadar, diğer islâmî ilimlerin kaynağı olduğu gibi, Kelâm İliminin de kaynağı olmuştur. Mutlak manada hadis ilmi, "Rasulullah (s.a.v.) 'ın söz ve fiillerini bildiren ilimdir"¹. Rasulullah'ın sözleri ise vahy-i gayri matlûv (lafzî tilâvet edilmeyen bir vahy) dur. Zira sözleri O'ndan beşerî arzu ve isteklerin istikametinde değil, vahyin doğrultusunda sadır olmuştur. "O arzu ve reyine göre konuşmaz..." âyeti, bu yüce hakikatı ifâde etmektedir².

Ahlâkî davranışlarının mahsulu olan fiilleri de yine vahy'in kontrolü altındadır. Nitekim bir âyeti kerime'de, "Sen yüce bir ahlâk üzerindesin"³. buyrulur. Diğer bir âyette de, "Allah'tan bir esirgeme sayesindedir ki, onlara yumuşak davrandın..."⁴. denir.

O, aynı zamanda söz ve davranışlarıyla Allah'ın kendisine vahyettiği Kur'an'ı açıklamıştır. Nitekim bir âyet'i kerime'de, "Sanada Kur'an-ı indirdik ki, insanlara ne indirildiğini açıklayasın..."⁵. buyrulur. Diğer bir âyette, "Rasulullah'da sizin için güzel örnek vardır..."⁶. denir.

Bu açıklamalar, Kur'an'ın yanında Hz. Peygamber'in söz ve fiillerinin de bir kaynak olduğunu gösterir. Bunun için Rasulullah'ın sözleri gibi fiilleri de zabdedilmiş ve hadis mecmualarında yer alarak günümüze kadar gelmiştir. Yine bunun için O, "Namaz kıldığımı gördüğünüz gibi siz de namaz kılın"⁷. buyurmuştur.

Söz buraya gelmişken İslâm ümmetinin sünnete karşı takındıkları tavırlarını anlatmaya çalışacağız. Sünnet, muhaddis, usulcû, ve fukahaya göre değişik şekilde tarif edilmiştir. Burada onun dellil olan yönünü mevzu ettiğimizden dolayı, usulcular tarafından

¹ Ahmed Natm, Sahih-i Buhâri Muhtasarı Tecrid-i Sarîh Tercemesi I, 5 Ank. 1961.

² Kur'an en-Necm, 3.

³ Kur'an, en-Nun, 4.

⁴ Kur'an, Ali İmran, 159.

⁵ Kur'an, en-Nahl, 44.

⁶ Kur'an, el-Azhâb, 21.

⁷ el-Buhâri, el-Ezan I, 155.

yapılan bir tarifini vermekle yetineceğiz. Onlara göre sünnet: "Hz. Peygamber'den Kur'an-ı Kerim'in haricinde sudur eden söz, fiil ve takriri (tasvib ettiği) dir"⁸.

Bu arada Hz. Peygamber'in bedeninin vasıflarını ve ahlakını mevzu eden Şemâ'l'i, hayatı ve savaşlarını izah eden Siyeri, muhaddislerce hadisin müradifi olan sünnetin içine dahil edilmişse de, şer'i bir hükme medar olmadığından dolayı, usulculerce sünnetin muhtevasına dahil edilmemiştir⁹.

Hz. Peygamber'in sünnetini inceleme konusu yapan Hadis ilmi, rivâyet yönüyle, "Hz. Peygamber'in söz, fiil, takririnin rivâyetini, zabtını, lafızlarının yazımını mevzu edinen sünnet kitaplarının ilmidir. Dirayet yönüyle de "rivâyetin şartlarını, râvilerin hallerini, hadislerin sıhhat mertebelerini mevzu eden usûl kitablarının ilmidir"¹⁰. Bu çalışmamızda ilmi hadisin her iki çeşidinden de istifade edecektir.

Diğer taraftan sünnetin manaya delâleti, aynen Kur'an-ı Kerim gibi ya açık ve katî yahut kapalı ve zannî'dir. Kaynağından suduru, yani sabûtü itibariyle Kur'an-ı Kerim'in tümü katî ise de sünnetin sadece bir kısmı (mütevâtir olanları) katîdir. Çoğunun sübütü zannîdir¹¹. Buradaki zannî sözü yüzde ellinin üstünde kesinlik ifade eden bilgi demektir. Bundan dolayı sünnet, İslâmın, Kur'an'dan sanrı ikinci derecede bir delil olmuştur¹².

Sünnetin Kur'an-ı Kerim'le münasabetine gelince o, ya Kur'an-ı Kerim'in ortaya koyduğu ahkâmı takdir eder veya açıklar, yahutta Kur'an-ı Kerim'de olmayan yeni bir ahkâmı getirir¹³.

Diğer taraftan Kelâm ilminin, hadis mecmualarının tertib ve tanziminde tesirli olduğunu zikrederim. Nitekim el-Buhârî (ö. 256/870) nin es-Sahih'i'nin Kitâbu'l-İmâm kısmına göz attığımızda, ehl-i Bid'at'a cevap teşkil edecek bir şekilde tanzim edildiğini görürüz.

Bu açıdan bakılarak Kelâm ilminde, hangi mertebedeki hadislerin nasıl kullanıldıkları, Ehl-i Sünnet Akâid'inin hadislere nasıl dayandırıldığı merak konusu olmuştur.

⁸ es-Sibâ'i, Mustafa es-Sünnetü ve Mekânetuhâ s. 47, Beyrut, 1978; Ahmed Nâim Tecrid-i Sarih Tercümesi I, 6, Ankara, 1961.

⁹ Es-Sibâ'i, a.g.e., s. 49; Ahmed Nâim, a.g.e., I, 7.

¹⁰ Es-Suyutî, Tedribu'r-Ravi I, 40, Mısır, 1960; Ahmed Naim a.g.e. I, 5

¹¹ Es-Sibâ'i, a.g.e., s. 377.

¹² Es-Sibâ'i, a.g.e., s. 377.

¹³ Es-Sibâ'i, a.g.e., s. 379-380.

Bildiğimiz kadarıyla kelâm kitapları üzerinde es-Suyûtî (ö. 911/1505)'nin "Tahrîcu Ehâdisi Şerhi'l-Mevâkîf" adlı eserinde ¹⁴ başka, Kelâmî hadislerin tahrîci (kaynağını göstermek) ile ilgili bir çalışma yapılmamıştır. Es-Suyûtî'nin mezkûr eserinde ise, sadece el-Cürcânî (ö.816/1413)'nin "Şerhu'l-Mevâkîf" adlı eserinin hadislerinin tahrîci ve değerlendirilmesi yapılmıştır. Matbu olan bu eser "Şerhu'l-Mevâkîf" in bütün hadislerini ihtiva etmemektedir. Eser Şerhu'l-Mevâkîf'in II. cildinin 440. sahifesinden sonraki 30 hadise yer vermemiştir.

Bu arada Talat Koçyiğit'in yazdığı "Hadîsçilerle Kelâmcılar Arasındaki Münakaşalar" adlı eserinden de kısaca söz edelim. Eserde Kelâmî mezheplerin kısa bir tarihi, doğuş sebepleri, hadislerle aralarındaki münakaşa konusu meselelerin tesbît ve izahı yer almıştır¹⁵

1- Ehl-i Sünnet:

Burada önce ehl-i Sünnetin sahâbiye karşı tutumlarını izah edelim. Ehl-i Sünnet, uleması, sahâbe hakkında nazıl olan âyet, varîd olan hadisleri ¹⁶, gözönünde tutarak sahâbeyi cerhetmişlerdir. Aralarında vuku bulan savaşlar, ya kasit olmaksızın mevcut ortamın ve ilâhî takdirin sonucu veya içtihadların mahsuludur. Her iki durumda da hadislerini almaya mâni bir durum yoktur¹⁷. Onlar bunun için bütün sahâbeyi adil kabul edip hepsinden hadîs almışlardır. Sahâbenin siyasi ve idâri konularda değişik görüşe sahib olmaları, inandıkları dinî yayarken gerçek olmayan şeyleri söylemelerini icabettirmez.

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaât: Rasulullah ile ashâbın Akâid sahasında takibettikleri yolu (sünneti) izleyenlerdir.

Es-Sâbuniye göre, Ehl-i Sünnet terimiyle Selefiyye, Eş'ariyye, ve Matûridiyye kastedilir. Abdu'l-Kadir el-Bağdâdiye göre ise Ehl-i Sünneti, şu sekiz zümre teşkil eder: 1- Ehl-i Bid'at'ın hatalarını irtikab etmeyen Kelâm alimleri, 2- Sevri, Evzâ'i, Dâvûdi Zahirî dahil büyük fakihler ve mensubları, 3- Muhaddisler, 4- Ehl-i Bid'at'a meyletmeyen sarf-nahiv, luğat ve edebiyât alimleri. 5- Ehl-i Sünnet'ten ayrılmayan kıraat alimleri, ve müfessirler, 6- Zahirî şerî'at'la da amel eden Sofiyye, 7- Ehl-i sünnet yolundan ayrılmışyan

¹⁴ Es-Suyûtî, Tahrîc, Beyrut, 1986.

¹⁵ Koçyiğit Talat, Hadîslerle Kelâmcılar Arasında Münakaşalar, Ankara, 1969.

¹⁶ el-Hâtib el-Bağdadi, el-Kifâye, s. 93-96, Mısır, 1972.

¹⁷ İbn Kesir, El-Bâ'isu'l-Hasis, s. 182., Beyrut, 1951.

müslüman mücahitler; 8- Ehl-i Sünnet akidesinin yayıldığı memleket ahâlisı¹⁸.

Diğer bir ifade ile Ehl-i sünnet, Peygamber'imizden geldiği doğrulanan bir mertebeye ulaşmış sünnete sarılanların; Ehl-i Bid'at'ta bunlara yani sünnet ehline muhalefet edenlerin fırkasıdır.

Ehl-i Cemâet, dinde tefrika çıkarmayıp müslüman cemaattan ayrılmayan, Ehl-i Bid'at ise tefrika çıkarıp cemaatı bölen kimsedir.

Ehl-i Sünnet'in dayandığı kitâb, sünnet ve dâima onlara dayanan doğru akıldır. Ehl-i Bid'at'ın ise, Rasullah'ın getirdiği ahkâmı kendi görüşlerine göre tedbil ve tahrife dayanan arzularındır¹⁹.

Ehl-i Sünnet ve Ehl-i Bid'at'tan bahseden bir hadiste, ...Beni İsrâil 72 gruba, ümmetim de 73 gruba ayrılacaktır. Biri müstesna hepsi cehennemdedir. Dediler ki, Ya Rasullullah, O grub kimdir? O, "Benim ve ashâbımın üzerinde olduğu yolu takibedenlerdir"²⁰ buyurdu.

Bazı ilim adamları hadiste zikredilen 73 grubu tamamlanmamıştır. İlerde tamamlanacaktır. Bazıları da tamamlanmıştır dediler. Bunlardan Şi'a, 20, Havâriç, 20, Mutezile 20, Mürcie 3, Neccârîye 3, dîrariyye cehmiyye v.s. ile 72, bir de fıraka Nâciyye ile 73 olur²¹.

Sünnetle ilgili bir çalışmada Ehl-i Sünnetin akâidle ilgili bazı prensiplerini burada zikretmenin faydalı olacağı kanaatindeyiz.

El-İsferâyini (ö. 471/1078)'nin et-Tabsir adlı eserinde kaydettiği Ehl-i Sünnet'in prensipleri şunlardır:

- 1- Kâinat sonradan yaratılmıştır.
- 2- Mahlukatın bir yaratıcısı vardır.
- 3- Hâlik birdir.
- 4- Allah'ın sıfatları vardır. Kâdirdir. Her şeye gücü yeter.
- 5- Allah Kadımdır. Hiç bir şeye muhtaç değildir.
- 7- Allah her şeyi görür.
- 8-Allah hiç bir şeye benzemez. 9- Allah alimdir.
- 10- Allah cisim ve cevher değildir.
- 11- Allah araz (başkasıyla katın olan sıfatlar, şeyler) değildir.
- 12- Allah, çocuk ve eş sahibi değildir.

¹⁸ El-Bagdâdi el-Fark s. 313-318; el-İsferâyini et-Tabsir, s. 164-165, Mısır, 1955

¹⁹ İzmirli İ. Hakkı Yeni İlmî Kelâm I, 96-97, İstanbul, 1341 H.; el-İsferâyini, a.g.e., I, s. 167-168.

²⁰ et-Tirmizî, el-İmân V, 26 h. no: 2641.

²¹ el-İsferâyini, a.g.e., s. 30-31; el-Eş'arî Mekalât, s. 5 ve devamı.

- 13- Allah'ın ortağı yoktur.
- 14- Allah'a hareket, sukûn, gitmek, gelmek, mekân, toplanmak, ayrılmak, yakın ve uzaklık, bitişme, ayrılma, hacm, cism, suret, mekân, miktar, taraflar, yan, cihet, isnad etmek cazz değildir.
- 15- Uzunluk, derinlik, renk v.s. Allah'a isnad edilmez.
- 16- Yine mekâna girmek isnad edilmez.
- 17- Nihâyet, mekân, yön, isnad edilmez.
- 18- Zıddiyet, helâk, v.s.. nisbet edilemez.
- 19- Nasıllık, nicelik isnad edilemez.
- 20- Allah, diri, kadir, alim, dileyici, konuşucu, işidici ve görücüdür.
- 21- Allah'ın hayat, kudret, ilim, irade, kelâm, semî, basar sıfatları vardır.
- 22- Allah Bâkî ve bedî', hay ve kayyumdur.
- 23- Allah bakıdır. hadîs değildir.
- 24- Allah'ın sıfatları "Lâhuve ve lâ gayruh (zatının aynısı ve gaynısı) değildir.
- 25- Aşağıdaki sıfatlar Allah'ın zatına nisbet edilmediği gibi, sıfatlarına da nisbet edilemez. Meselâ Allah, şu şeye uygundur, muhaliftir, şuna benzer, şuna benzemez denemez.
- 26- Allah'la kaım olan her şey ezeldir.
- 27- Allah'a yokluk isnad edilemez.
- 28- Allah'ın ilmi her şeyi ihate etmiştir.
- 29- Allah'ın kelâmı herf ve ses değildir.
- 30- Allah'ın kelâmı kadımdır.
- 31- Kudreti bütün mukadderatı kablar.
- 32- Allah'ın yaptıklarına itiraz edilemez.
- 33- Allah'ın fillerinde hükmet vardır.
- 34- Muczeler, Peygamberlerin, Peygamberliklerinin delilidir.
- 35- Mucize yalancının elinde zuhur etmez.
- 36- Vacib olan her şey Allah'ın emriyle olur. Akil ile olmaz.
- 37- Allah kitab gönderip ceza ve sevâbı belirtmemiştir.
- 38- Hz. Peygamber bütün söz ve fillerinde sadıktır. Allah'ın elçisidir.
- 39- Hz. Peygamber'in getirdiği din islâmdır. o haşri, neşri, kıyâmeti haber vermiştir. Cennetlikler cennette ebedî kalacaktır. Kafirler, mürtedler de cehennemde ebedî kalacaklardır. Şefaât vardır. Günah insanı imandan çıkarmaz.
- 40- sırad, cennet, cehennem haktır.
- 41- İcmâ haktır. Ümmet delâlette toplanmaz.
- 42- Cennetle müjdelenen kişiler on'dur.43- Frakı Nâciyeten olanlar hak üzere dir.
- 44- İtikâdi meseleleri her şahsın bilmesi gereklidir.
- 45- İhtiyar (irade) olunca soru sorulması vacib olur.
- 46- Taklid ehline soru sorulması vacib olur.

47- Buraya kadar sayılan inançlardan gerekenleri ıkrar etmek lazımdır²².

Burada zikredilen maddelerden 25. maddeden 39. uncu maddeye kadar zikri geçen 14 madde hariç, geri kalanları bu çalışmada yer alacaktır.

Söz buraya gelmişken Ehl-i sünnetin ittifak ettiği akâid'le ilgili prensiplerin madde sayısını kısaca zikredelim.

el-Eş'ari'ye göre 32; ²³; ; İsferyî'ye göre 47²⁴, el-Bağdâdi'ye göre, 15 maddede toplanmıştır²⁵.Ehl-i Sünnet Mezhebi Başlıca Şu Gruplara Ayrılır:

1- Selefiyye:

Selefiyye, Sahâbe, Tabi'un, mezhebinde bulunan Fukahâ ve muhaddislere denir. Onların yolu Kur'an'ın yoludur. Bu yolda Allah'a tazim hususunda mubalâğa edilir. Fakat tafsilata d alınmaz. Diğer bir

²² el-İsferyîni, a.g.e., s. 135-164.

²³ el-Eşari, Mekâlat, s. 277-284.

²⁴ el-İsferyîni, et-Tabsir, s. 91-113.

²⁵ el-Bağdâdi, el-Fark, s. 323-324.

III NÜBÜVVET

-Peygamberler ve Sayıları:

• İlk insan ve Peygamber Hz. Adem'dir.

Hz. Muhammed (s.a.v.) de son peygamberdir. Nitekim bir hadis-i şerifte: "Peygamberlik benimle son bulmuştur." buyrulur²⁶. Hz. İsa (a.s.) Kıyamete yakın bir zaman da gelecekse de Hz. Muhammed'e tabi olacaktır²⁷. Başka bir hadis-i şerifte, nebilerin 124 bin, Rasullerin de 313 olduğu beyan edilmiştir²⁸. Hadis, ahād sayılan bir haberdir. aynı zamanda, "... bazı peygamberleri sana hikâye etmedik..."²⁹, âyet-i ne de muhaliftir. Bundan dolayı hadisin ifade ettiği sayı sınırlaması ile amel edilmiştir.

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in nesebi ile ilgili bir hadiste, Allah, İbrahim (a.s.)'in neslinden, Hz. İsmâil'i aynı nesilden de Hz. Muhammed'i getirmiştir³⁰. Diğer bir hadiste'de, "Ben Peygamber (s.a.v.) iken, Adem, (a.s.) su ile çamur arasında bulunuyordu..."³¹ demiştir. Hadis sahihtir³². Vatan sevgisi ile ilgili olarak Mekke'ye hitaben, "Sen ne hoş ve ne temiz bir beldesin..."³³ buyurmuştur. Bu hadis de sahihtir.

Hz. Peygamber'in mucizeleri:

Mucize, Peygamber olduğunu iddia eden kişinin, davasındaki haklılığını ispat eden şeydir. Hz. Peygamber'e, diğer peygamberlere verilen mucizelerin bir benzeri verilmiştir³⁴. Ayrıca onlardan daha farklı ve sürekli bir mucize olan Kur'an-ı Kerim'de yine Hz. Peygamber'e verilmiştir. Bu mucize, diğer mucizelerin fevkindedir.

Hz. Peygamber'e ait olan bazı mucizeleri kısaca buraya kaydedelim. Nitekim bir hadis-i şerifte, "Rabbimin yanında gecelerim (yani yakın bir irtibatım olur.) O, beni yedirir, içirir"³⁵ buyrulur.

²⁶ Müslim, I, 371 h. no: 522.

²⁷ Et-Taftâzânî, Şerhu'l-Mekâsîd II, 141.

²⁸ Et-Taftâzânî, Şerhu'l-Mekâsîd II, 146; es-Saati el-FETHu'r-Rabbâni XX, 135-136.

²⁹ Kur'an-ı Kerim, en-Nisâ, 164.

³⁰ El-Cürcânî, a.g.e., I, 8.

³¹ El-Cürcânî, a.g.e., II, 411.

³² Müslim, el-Fezâil IV, 1782.

³³ El-Cürcânî, a.g.e., I, 8; es-Suyûti Tahric s. 118-119.

³⁴ En-Nebhani, Hüccetullah, s. 36-42.

Hadis sahiheyn'de bulunmaktadır³⁶. Diğer bazı hadislerin mealı da şöyledir. Hz. Abbâs'ın kapısının eşığı ve duvarlarının tesbih ettiğini bildiren hadis, mucizelerden bahseden hadislerin arasında yer almışsa da zayıflıktan kurtulamamıştır³⁷. Yahudî Lebid'in Hz. Peygamber'e büyü yaptırdığını, Hz. Peygamber'in de bunun tesirinde kaldığını beyan eden hadislerde sahihdir³⁸. Kur'an'ın yedi harf (lehee) üzere indirildiğini³⁹. Bazı hayvanların Hz. Peygamber'le konuştuğunu beyan eden hadislerde de zayıflık vardır⁴⁰. Mevimsiz olarak Hz. Peygambere üzüm salkımının verildiği⁴¹. Hz. Zeyneb'in ölümü, Hilâfetin 30 sene süreceğinden bahseden hadis ve Emevî ve Abbâsî idarecilerinin durumunu mevzu eden hadislerde zayıflıktan kurtulamamıştır⁴². Hz. Peygamber'in zenginlere tenezül etmediğini beyan eden hadisler de zayıflıktan kurtulamamıştır⁴³.

El-Eşarî ve el-Matürîdî daha önce kendilerinden bahsettiğimiz eserlerinde mucizelerden ve onların delillerinden ayrıntılı olarak bahsetmişlerdir. Et-Taftazânî, sadece mucizelerin isminden bahiste bulunur. El-Cürcânî de mucizelerin isimlerinden, onları usbat eden delillerinden, delillerin değerlendirilmelerinden hep birlikte söz eder. El-Cürcânî mucizelerle ilgili hadislerin lafzen mütevâtir olmadığını, ancak manevî mütevâtir olduklarını isbat edecek müşterek noktalarının olduğunu söyler⁴⁴. Bazı mucizelerle ilgili hadislerin sıhhat derecelerinin kısaca zikredelim.

Ayın ikiye ayrılması ile ilgili haberler mütevâtirdir⁴⁵. Bir çok hadisle isbat edilen ağaçların konuşması ile ilgili hadislerde manevî mütevâtirdir⁴⁶. Hayvanlardan deve'nin sahibinden şikâyetçi olduğunu bildiren rivâyetleri sekiz sahâbi nakletmiştir. Bunların zayıf senedli olanlarının yanında, sahih senedli olanları da vardır⁴⁷.

Mescid-i Nebevide kütüğün inlediğini anlatan sahâbinin sayısı 20'ye ulaşmıştır. Bu husustaki rivâyetlerde meşhur ve kuvvetli (sahih) olup manevî tevâtür derecesine ulaşmıştır⁴⁸. Bu arada az suyun ve

35 El-Cürcânî, a.g.e., II, 412.

36 El-Buhârî, a.g.e., II, 242.

37 El-Cürcânî, a.g.e., II, 426.

38 Müslim, IV, 1719.

39 El-Cürcânî, a.g.e., II, 425; es-Suyûtî Tahrîç, s. 136-137.

40 El-Cürcânî, a.g.e., II, 426; es-Suyûtî Tahrîç, s. 141-142.

41 es-Suyûtî Tahrîç, s. 144.

42 El-Cürcânî, a.g.e., II, 427.

43 es-Suyûtî Tahrîç, s. 152.

44 El-Cürcânî, a.g.e., II, 427; Ramazan Efendi, a.g.e., s. 28.

45 El-Kettânî, Nazmu'l-Mütenâsir, s. 135; El-Cürcânî, a.g.e. II, 425.

46 El-Kettânî, a.g.e. s. 137; El-Cürcânî, a.g.e. II, 426.

47 El-Kettânî, a.g.e., s. 137-138; es-Suyûtî Tahrîç, s. 141.

48 El-Kettânî, a.g.e., s. 134-135; es-Suyûtî Tahrîç, s. 147.

az gıdanın Hz. Peygamber'in duası bereketiyle çoğaldığını ve bu sahadaki rivayetlerinde manevî tevâtür derecesine ulaştığını kaydedelim⁴⁹.

El-Cürcânî bunların yanında gıdaların tesbihi ile ilgili bir çok hadisi zikreder⁵⁰. Bu hadisler sahihtir. Ancak çakılların tesbih ettiğini bildiren bazı hadisleri de zikreder ki, bunların çoğunun zayıf olduğu tesbit edilmiştir⁵¹.

2- Mirâc:

Mirâç yükseğe çıkmak manasına gelir. O, Hz. Peygamber'in mucize olarak kısa bir zamanda gökleri seyretmesine denmiştir.

Hz. Peygamber'in gecenin kısa bir anında önce el-Mescidü'l-Aksa'ya gitmesi ve Kur'an-ı Kerim'le, göklere yükselmesi meşhur sünnetle, cennete ve arşa yaptığı seyahâtı ise ahâd haberlerle sabittir⁵².

IV- SEMİYYÂT:

Daha çok nakl ile sabit olan akide esaslarına semtyyât denir. Bu husustaki hadislerin değerlendirilmesini kısaca yapalım:

Kıyamet gününün çeşitli sıkıntıları karşısında Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bütün insanlara hususiyetle ümmetine şefaet etmesi haktır. Sahih olan bir hadiste, "... kıyamet günü ümmetime şefaet edeceğim. Bunun için makbul duamı onun zamanı için saklıyorum"⁵³ buyurur. Diğer bir hadiste yine O "Şefaatom ümmetinden büyük günah işleyenler için haktır"⁵⁴ buyurmuştur. Bu hadisler meşhurdur. Manevî mütevâtir olduklarını söyleyenler de vardır⁵⁵.

Mutezile alimleri Şefaatin sadece İtaatkâr ve tevbekârların bazı kusurları için geçerli olduğunu kabul ederler⁵⁶. Yukarıda zikredilen hadisler ve Kur'an-ı Kerim'deki şefatla ilgili âyetlerin mutlak oluşu mutezilenin görüşlerinin yanlış olduğunu ortaya koyar.

49 El-Kettâni, a.g.e., s. 136; es-Suyûti Tahric, s. 141.

50 El-Cürcânî, a.g.e. II, 426; Es-Suyûti Tahric, s. 139.

51 İbn Kesir, Şemâilü'r-Rasul, s. 252-255, Beyrut, 1967.

52 El-Meydâni, a.g.e., s. 75; Et-Taftâzâni, a.g.e. II, 142.

53 El-Buhâri, VII, 145; El-Meydâni a.g.e., s. 78.

54 Et-Tirmizî IV, 625 H.No: 2435; Es-Sâbüni, a.g.e., s. 83.

55 El-Kettâni a.g.e., s. 150.

56 Et-Taftâzâni, a.g.e. II, 175-176.

2- Kabir Ahvali:

Kafirleri ve müslümanların günahkarlarının kabirde azab göreceği hususunda sahih hadisler gelmiştir. Bir hadiste, "Hz. Peygamber iki kabre uğradı. Ve bunlar kabirlerinde azab çekiyorlar dedi..."⁵⁷.

el-Eş'ari'nin el-İbâne, es-Sâbuni'nin el-Bidâye adlı eserlerinde Hz. Peygamber'in kabir azabından Allah'a sığındığına dair üç hadis gelmiştir⁵⁸. Bu hadislerle rağmen Mutezile kabir azabını inkar etmiştir⁵⁹. Halbuki bu konudaki hadisleri 32'den fazla sahâbi rivâyet etmiştir. Rivâyetleri manevî mütavâtir seviyesine ulaşmıştır⁶⁰. Ayrıca kabirle ilgili "Ateş sabah ve akşam onlara gösterilir"⁶¹, âyet-i mezkûr hadislerle de açıklanmış olur.

Hz. Peygamber'in, "... kabirde hesabını veremeyenin sonrasının sıkıntılı geçeceğini..."⁶², beyan eder hadis-i de sahih olup kabrin ya cennet bahçelerinden bir bahçe veya cehennem çukurlarından bir çukur olacağına işaret etmektedir⁶³.

Diğer taraftan kabirde münker ve nekir isimli meleklerin soru sorulacağı ile ilgili bir çok hadis gelmiştir. Bunlarda manevî mütevatirdirler⁶⁴.

3-Sırat ve Mizân:

Sırat cehennemın üzerine kurulmuş bir köprüdür. Şahsa göre değişmekle beraber kılıçtan keskin kıldan incedir. Sıratın bu özelliklerini anlatan hadis sahâbi'nin mürselidir. Mevsul hadis hükümündedir⁶⁵. Sıratla ilgili olarak "... benî sıratın veya mizânın yahut havzın başında arayın..." hadisi sahih olmakla beraber ahâd'dan rivâyet edilen bir hadistir⁶⁶.

Mutezileâlimleri, kıldan ince kılıtan keskin sıratın geçmenin mümkün olmayacağını iddia ederek ilgili hadisleri ve bu konudaki

57 El-Buhâri II, 103.

58 El-Eş'ari, a.g.e., s. 75; El-Hindî a.g.e. II, 261-264.

59 El-Eş'ari, a.g.e., s. 75.

60 El-Kettâni, a.g.e., s. 84.

61 Kur'an-ı Kerim, el-Mûmin, 46.

62 El-Meydâni, a.g.e., s. 117; Et-Tirmizî IV, 553 h. No: 2308.

63 El-meydâni, a.g.e., s. 117.

64 El-Kettâni, a.g.e., s. 83.

65 El-Meydâni, Şerhu Akideti-Tahâvi, s. 118-119.

66 Müslim, İmân 40 (I, 95 h.no: 94).

aktde'yi inkâr etmişlerdir. Ehl-i Sünnet mensubları ise "... sıratı bazı kimseler gözaçıp yummak kadar bir zamanda, bazı kimseler de yıldırım gibi, bazı kimseler de hızlı esen rüzgâr gibi... geçecektir" manasını ifade eden rivâyeti⁶⁷, delil olarak kullanmışlardır⁶⁸. Ehl-i Sünnet mensublarının delil olarak kullandığı bu hadisler hasen'dir⁶⁹.

Sıratla ilgili bir çok hadis vardır. Bunlar sahih olmakla beraber Manevî mütevâtir derecesine ulaşmışlardır⁷⁰

Mizân günah ve sevabın tartılmasına yarayan bir alettir. Şeklini Allah bilir. Sıratla ilgili hadislerde ondan da söz edilir. Bu sebepten dolayı mizânla ilgili hadisler de manevî tevâtür mertebesine ulaşmıştır⁷¹. Ayrıca Kur'an-ı Kerim'de de mizandan söz edilmektedir⁷².

4-Havzu Kevser:

Havz'la ilgili bir çok sahih hadis vardır. Hatta el-Meydâni Havz'la ilgili hadislerin manevî mütevâtir derecesine ulaştığını söyler⁷³. Bu konudaki hadislerden birinde şöyle denir. "Havzımın çevresi bir aylık mesafe miktarı kadardır. Suyu sütün beyaz, kokusu miskden daha hoştur. Badakları gökteki yıldızların sayısından noksan değildir. Ondandır bir kere içen ebedi olarak susamaz"⁷⁴ denir. Manevî mütevâtir olan havzla ilgili hadisleri 32 sahâbi rivayet etmiştir⁷⁵.

5- Marufu Emretmek, Münkerden Nehyetmek:

Marufu emretmek, münkerden nehyetmek, mutezilenin 5 temel esaslarından biridir. Diğerleri tevhid, adl, va'd ve vaid, el-Menziletü beyne'l-meziletyn'dir⁷⁶. Emr bi'l-Maruf, diğer mezheplerde de varsa da Mutezile bunun zaman zaman ve yerine göre silahla, zorla yapılması lazım geldiğini savunmaktadır⁷⁷. Bunu çok kere kendi prensiplerini savunmak için müdafaa etmişlerdir.

67 El-Münzirî, et-Terğîb ve't-Terhîs IV, 426, Mısır, 1954.

68 Et-Taftazânî a.g.e., II, 164; el-Cürcânî, Şerhu'l-Mevâkıf II, 453.

69 El-Münzirî, a.g.e. IV, 424-430.

70 El-Kettânî a.g.e., s. 148; el-Cürcânî, a.g.e. II, 453.

71 El-Cürcânî a.g.e., II, 453.

72 Kur'an-ı Kerim, el-Enbiya, 47.

73 El-Meydâni a.g.e., s. 76-78.

74 El-Buhârî, er-Rikâk VII, 207.

75 El-Kettânî, a.g.e., s. 152.

76 Koçyiğit Talat, Hadisçilerle Kelâmcılar arasında Münakaşalar, s. 77.

77 Koçyiğit Talat, a.g.e. s. 83.

Et-Taftâzânî, bu konuda3 sahih hadis zikretmiştir⁷⁸. Bazı hadisler, emri bi'l-Marufun yapılmasının cimrilik, rezâlet ve yağcılığın yayıldığı bir zamanda gerekmeyeceğini bildirmektedir. Ancak bu hadisler, ikâzın testr etmeyeceği kesinlikle anlaşılan yerlerde geçerlidir şeklinde izah edilir. Emri bi'l-maruf'a yumuşaklıkla başlamak yerine, göre dozunu artırmak ehl-i sünnetin de metodudur⁷⁹. Fakat bunu münkerleri önlemek için yapılmalıdır. Bu konudaki hadisle ilgili ayetleri tekd ederler. Yani emri bi'l-Maruf'un aslı Kur'an'dadır⁸⁰.

6- İmân ve Kûfûr Meselesi:

İman, inanılması lazım gelen şeyleri dil ile ikrâr, kalb ile tasdik etmektedir⁸¹. Muhaddislerin buna ibadet etmeyi de ilâve etmişlerdir⁸². Ancak amel, imanın cûzi değil, kemalini vucuda getiren bir esastır⁸³. Mutezile ve haricilere göre amel imanın bir cüzüdür..." hariciler, günahlı Kebâiri işleyen kafir, Mutezile ise fâsik kabul etmiştir. Haricilere göre Kebâir günahı işleyene cehenneme girince bir daha çıkmayacaktır⁸⁴. Halbuki cehennemliklerin bir müddet yandıktan sonra çıkacakları hususunda sahih hadisler vardır. Bir hadiste, "Aziz ve Celil olan Allah bir topluma cehennemde yanıp kömür gibi olduktan sonra çıkarır"⁸⁵ buyrulur.

El-Mâtûridî, imanın kalbde olduğu hususunda Cibril hadisini zikreder. Hadis sahihtir. 8 sahâbi riâyet etmiştir⁸⁶. Et-Taftâzânî bu konuyla ilgili beş (5) hadis zikretmiştir. El-Cûrcânî bu beş hadise üç hadis daha ilâve etmiştir⁸⁷. Bunlardan "Lâillâhe illallah diyen zina etsede cennete girer..."⁸⁸. O hadisi, günahlı kebâir i işleyen cehennemde ebedi kalmayacağını açıkça gösterir..

7- Kerâmet Meselesi:

Keramet aslında tasavvufun meselelerinden biridir. İtikâdi mezheplerin onun hakkında tartışmaları, onu kelâmî bir mesele

⁷⁸ Et-taftâzânî, a.g.e. II, 180.

⁷⁹ Et-Taftâzânî a.g.e., s. II, 180-181.

⁸⁰ Kur'an-ı Kerim, Ali İmran, 104.

⁸¹ Elmeydânî, a.g.e., s. 98.

⁸² El-Cûrcânî, a.g.e. II, 457; el-Buhârî.

⁸³ Aydın Ali Arslan, İslâm İnançları ve Felsefesi, s. 125, İst. 1964.

⁸⁴ Koçyiğit Talat, a.g.e., s. 37; Ahmed b. Temiyye Kitâbu'l-İmân, s. 89, Mısır H. 1325.

⁸⁵ Müslim I, 172, H. No: 184.

⁸⁶ El-Buhârî I, 17; El-Kettânî, a.g.e., s. 30-31.

⁸⁷ Et-Taftâzânî, a.g.e., II, 188; El-Cûrcânî, a.g.e. II-454-456.

⁸⁸ Müslim I, 94 h. no:94.

haline getirmiştir.

Kerâmet, nübüvvet davasına yakın olmaksızın bir velinin elinde zuhur eden olağan üstü şeylerdir. Bu şeyler, uzak mesâfeyi kısa zamanda katetme, ihtiyâç halinde yiyecek, içecek ve elbise gibi şeylerin ortaya konması, suda ve havada yürüme, cansız, dilsiz varlıklarla konuşma⁸⁹, Yakub a.s. gibi usaktan bir şeyleri hissetme⁹⁰ v.s. dir.

Mutezile alimleri, mucize ile karışır endişestyle kerâmeti inkâr etmişlerdir. Kerametle ilgili olayları bize nakleden hadisler her ne kadar mevkuf ve ahâd tarzında iseler de müşterek noktaları itibarıyla tevâtür derecesine ulaşmışlardır. Zira sahabe ve ondan sonraki nesillerden inkârı mümkün olmayan bir çok haber gelmiştir⁹¹. Hz. Ömer'in Nihâvend'de dağın arkasından sarılan İslâm ordusunu görüp, komutanları Sâriye'ye seslenmesi, Sâriye'nin bu sesi duyup tedbir alması ve daha sonra da bu olayın doğruluğunun ortaya çıkması kerametün bir misâlidir⁹².

Bu arada şunu da kaydedelimki, menkıbe kitaplarında bir çok veliye nisbet edilen kerâmet olaylarının bize nakli hadislerin naklinde kullanılan senedler kadar sağlam değildir. Kerâmetin Kur'an-ı Kerim'de misalleri çoktur. Hz. Meryem'in mevsimî olmaksızın kütükten taze hurmaları derlemesi bunun bir misâlidir⁹³.

8- İyi veya Kötü Kişinin Arkasında Namaz Kılmak:

Selefe mensup bazı kimseler, fasık ve bid'atcının arkasında namaz kılmayı mekruh saymışlardır. Şu kadar varki, kâfir olmadığı müddetçe fâsık de olsa iman sahibi her kişinin arkasında namaz kılınabilir. Ehl-i Sünnet ve mutezile alimleri bu görüşte ittîfak etmiştir. Nitekim bir hadis-i şerifte, "Her iyi veya kötünün arkasında namaz kılınız"⁹⁴, buyrulur. Bu mesele fikhin konularından birisi olduğu halde Ehl-i sünnet'i tanıtan bir alâmet haline geldiği için kelâm kitaplarında yer almıştır⁹⁵.

9- Hilâfet Meselesi:

Aslında fıkıh ve sîret kitaplarının meselesi olduğu halde Ehl-i Sünnet ve Mutezile arasında çekişme konusu olduğu için kelâm

⁸⁹ Et-Taftâzânî, Şerhu'l-Akâid, s. 175-177.

⁹⁰ Elmalılı H. Y., Hak Dinî Kur'an Dili IV, 2920.

⁹¹ Et-Taftâzânî, Şerhu'l-Akâid, s. 175-177.

⁹² Et-Taftâzânî, Şerhu'l-Akâid, s. 177.

⁹³ Kur'an-ı Kerim, Meryem, 25.

⁹⁴ El-Hindâ, Kenzu'l-Ummâl VI, 54.

⁹⁵ Et-Taftâzânî, Şerhu'l-Akâid, s. 186.

kitablarında buna da yer verilmiştir. Ayrıca hilâfet meselesi ümmetin varlığıyla da yakından irtibatlıdır. Zira müslümanların ahkâmını infaz edecek, cezaları yerine getirecek, düşmanlarına karşı hudutları koruyacak, asker besleyecek, tehz edecek, sadakaları (vergileri) alacak, asilleri, hırsızları, yol kesenleri kahredecek, cuma ve bayram ibadetlerinin yapılmasına imkân verecek, insanlar arasındaki davaları halledecek, işleri yürütecek bir imam (halife) muhakkak gereklidir⁹⁶.

Hz. Peygamber (s.a.v.) bunun için bu konuya önem vermiş ve "Benden sonra hilâfet otuz senedir. Sonra ısrıcı melikler gelir"⁹⁷. buyurmuştur. Bu otuz sene dört Hulefâ'nın devriyle tamamlanır. Meselâ,

Hz. EbuBekr, 2 yıl 3 ay, 10 gün

Hz. Ömer, 10 yıl, altı ay, sekiz gün,

Hz. Osman, 11 yıl 11 ay, 9 gün,

Hz. Ali 4 yıl, 9 ay, 7 gün'dür. Yekûn 29 yıl, altı ay, 4 gün eder.

Küsürâtı tağlıp yoluyla tam yıla sayarsak 30 yıl olur⁹⁸. Mezkûr kûsûrâtı Hz. Hasan'ın 6 ayı ile otuz seneye vardırırlar da vardır⁹⁹.

Hilâfetin 30 yıl olduğunu ifade eden hadisler, Şefîne' isimli sahabînin nakline dayanmaktadır¹⁰⁰. Buna göre Emevî, Abbâsî ve bunlardan sonra gelenlerin Hilâfeti tam manasıyla hilâfet değil, emîrlik, melîklik telakkî edilmelidir. Ancak ulemâ bazı emevî ve bir çok Abbâsî idarecilerini Halife kabul etmişlerdir. Buna göre 30 senelik Hilâfeti, kâmil manada Hilâfet ondan sonrakilerin Hilâfeti'de bazen kâmil manada bazen de Hilâfet-i Nakîse şeklinde anlamak gerekir.¹⁰¹

Bunların yanında Kelâm kitaplarında Halife'nin Kureys'ten olması lazım geldiğini beyân eden hadisler de vardır¹⁰². Ehl-i Sünnet ulemasının görüşü bu yoldadır.

Bazı Mutezille ve haricî alimleri "... dinlemek ve ifaat etmek gerekir. İsterse Habeşli bir köle olsun"¹⁰³. hadisiyle istidlâl ederek Kureysli olma şartını kabul etmemişlerdir. Ehl-i Sünnet uleması, habeşli köle hadisini, alt seviyedeki idarecileri kasdeder şeklinde tevîl etmişlerdir¹⁰⁴.

⁹⁶ Muslihiddin el-Kesteli, s. 181, İstanbul, 1973, Ofset Baskı.

⁹⁷ El-Kesteli, a.g.e., a.g.e., s. 180.

⁹⁸ Es-Saati, Abdurrahman, Bulûğu'l-Emânî, XXIII, 12, Beyrut, t. sız.

⁹⁹ El-Meydâni, a.g.e., s. 137.

¹⁰⁰ Es-Saati, a.g.e., XXIII, 12; El-Buhârî IV, 155; Et-Tirmizî IV, 5x1.

¹⁰¹ Es-Sa'ati, a.g.e., XXIII, 12.

¹⁰² El-Buhârî IV, 155; Et-Tirmizî IV, ol.

¹⁰³ Müslim el-İmâre III, 1468.

Hilâfetin Kureyşliliğini ifade eden hadisler vahid haberler ise de icma' ile desteklenmiştir¹⁰⁵. Ancak ilgili deliller, derinliğine incelenirse Hilâfet'in Kureyşliliği lazım bir şart olmayıp, tercih hususiyetli olan bir şart olduğu anlaşılır¹⁰⁶.

Diğer taraftan Hz. Muaviye'nin rivayet ettiği bir hadis de, "... dini ayakta tuttukları müddetçe Hilâfet'in Kureyş'de olacağını" bildirir¹⁰⁷, hadisi de Hilâfetin başkalarına geçebileceğini göstermektedir.

Bu arada başta Kur'an-ı Kerim'in ortaya koyduğu prensipler olmak üzere, tarihi gerçekleri gözönünde tutarak Kureyşliliği ifade eden hadislerin mevzu olacağını sajunanların da var olduğunu zikredelim¹⁰⁸.

10-Mestlere Meshetmek:

Kesin delillerle sabit olan mestlere meshetmek bir fıkah konusu iken, Ehl-i Bid'at'ın bu husustaki inkârcı görüşleri onu bir akaid meselesi haline getirmiştir. Bu hususta İmâm Azam Ebu Hanife, "Mestlere meshetmek hakkındaki hükmümüz, o husustaki delillerin gündüzün aydınlığı gibi ortaya çıkmasından sonra olmuştur." der. El-Kerhi ise mestlere meshetmeyi caiz görmeyenin küfründen korkarım. Zira bu husustaki deliller tevâtür derecesine ulaşmıştır¹⁰⁹, der. Bu delillerin bazısını burada zikredelim.

El-Buhârî'de mestlerle ilgili bir hadiste şöyle denir: "Hammam bin el-Heris der ki: Cerir b. Abdullah'ı gördüm. İdrâmı yaptı. Sonra abdestini aldı. Mestlerine meshetti. Sonra kalktı ve namaz kıldı. Öyle yapmasının sebebi kendisine sorulunca, Rasulullah'ın böyle yaptığını gördüm dedi. Râvi İbrahim derki, bu oradakilerin çok hoşuna gitti. Zira Cerir sahâbenin son zamanlarda imen edenlerindendi¹¹⁰.

El-Buhari bu hadisi, Adem, Şu'be, 'Ameş, İbrahim, Hammâm'ın isnadiyle Cerir'den rivâyet etmişlerdir. Diğer bir hadiste "El-Muğire b. Şu'be der ki: Bir defasında Hz. Peygamber'in abdest suyunu döktüm, mestlerine meshettiler ve namaz kıldılar"¹¹¹. Bu hadisi de İshak, Ebu Usâme, 'Ameş, Müslim, Mesruk el-Muğire senediyle rivâyet etmiştir.

104 El-Cürcânî, a.g.e., II, 466; Et-Taftâzânî, a.g.e. II, 203.

105 El-Cürcânî a.g.e. II, 466; Et-Taftâzânî, a.g.e. II, 203.

106 İbn Hacer, Fethu'l-Bâri XIII, 114-119, Beyrut, Ta.sız.

107 Es-Sa'atî, a.g.e., XXIII, 7.

108 Hatıboğlu Mehmed, S. İlahiyat Fakültesi Dergisi, XXIII, 121-213, 1978, Ank.

109 El- Kesteli, a.g.e., s. 188.

110 El-Buhârî I, 102.

111 El- Buhârî, aynı yer.

Müslim'in sahih'inde değişik dört senedle Cerir'den; iki senedle Huzeyfe'den-; altı senedle el-Muğire b. Şu'be'den mestlere mesh konusunda hadis gelmiştir¹¹². Ebû Davud(un süneninde, değişik altı senedle el-Muğire'den mestlerle ilgili hadis gelmiştir¹¹³. Yine bu konuda et-Tirmizî de yedi¹¹⁴, en-Nesâî'de 12¹¹⁵, hadisi şerif vardır. İbn Mâce'de bu konuda 19 hadis zikretmiştir¹¹⁶.

Et-Taftâzânî, Şerhu'l-Akâid adlı eserinde mestlerle ilgili olarak Hz. Ali'nin bir hadisini nakleder. Hadis et-Tirmizî'nin sünen'in de yer almıştır¹¹⁷. Hasan el-Bâsri diyor ki: Sahâbe'den 70 kişiye kavuşum. Hepsî de mestlere meshetmeyî catz görüyordu¹¹⁸.

Hulâsa mesh'le ilgili 66 sahâbinin 40 hadis rivâyet ettiği hadislerinin mütevâtir olduğu anlaşılmaktadır¹¹⁹. Enes b. Malik'e Ehl-i Sünnet'in neden neden ibâret olduğu soruldu. O, şeyhaynî sevmem, damatları kınaman, mestlere meshetmemdir¹²⁰. dedi.

11- Halifelerin ve Ashâbî Kıram'ın Fazileti:

Hz. Peygamber (s.a.v.)'den sonra fazilet sırasının nasıl tanzim edildiği hususunda vaki olan ihtilâf bir akâid meselesi haline dönmüştür. Bunun için bu mevzu kelâm kitaplarında yer almıştır.

Hz.Peygamber'den sonra fazilet sırası şöyledir. Dört büyük halife, muhâcir, Ensar'dır. El-Cürcânî "Şerhu'l-Mevâkıf" adlı eserinde ashabin üstünlüklerini mevzu eden bir çok hadis-i şerif zikretmiştir. Ehl-i Sünnet alimleri fazileti beyan etme işi Halfe'lerin vazife lerinin tertibi şeklindedir. Şia ve bazı mutezile alimleri ise, Hz. Hz. Ali'nin hepsinden fazilet yönünden üstündür derler¹²¹.

Bu itibarla Şi'a'nın ileri sürdükleri deliller Ehl-i Sünnet alimleri tarafından cevaplandırılmıştır¹²².

Ehl-i sünnet uleması Ashab-ı Kıram'ın adalet (haramlardan

¹¹² Müslim et-Tahâre, 22 (I,227-230).

¹¹³ Ebu Davud, et-Tahâre, 59, I, 103-109.

¹¹⁴ Et-Tirmizî et-Tahâre I, 155-170.

¹¹⁵ En-Nesâî, et-Tahâre I, 69-72.

¹¹⁶ İbn Mâce et-Tahâre I, 180-186.

¹¹⁷ Et-tirmizî, et-Tahâre I, 159.

¹¹⁸ El-Kettânî a.g.e., s. 43; El-Kestellî, a.g.e., s. 188.

¹¹⁹ El-Kettânî aynı yer.

¹²⁰ Et-Taftâzânî, Şerhu'l-Akâid, s. 188.

¹²¹ El-Cürcânî, a.g.e., s. 474.

¹²² El-Cürcânî, a.g.e. II, 475-477.

sakınan, emri ilâhiyi yerine getiren) sıfatına sahip olan insanlar olduğu için cerh edilemezler. Zira âyet-i kerimelerde ashâbın fazileti zikredilmişti, hadislerde de yer almıştır¹²³. Ayrıca "Ashabıma söylemeyin..."¹²⁴, "İnsanların en hayırlısı çağdaşım olanlardır..."¹²⁵ gibi hadisler ashâbı kırımın üstünlüğünü ortaya koymaktadır.

12- Hz. Peygamber'in Mirası:

Miras meselesi aslında bir fıkıh meselesidir. Hz. Peygamber'in mirasının kendi çocuklarına intikâl edip etmeyeceği bir mezheb farkı ortaya çıkarmıştır. Şi'a, Fedek hurmalığının yarısının miras olarak Hz. Fatıma'ya verileceği iddia Ehl-i sünnet alimleri Hz. Peygamber bütün ümmetinin pederi durumundadır. Geriye bıraktığı şeyler ümmet için, sadaka olarak kalmıştır. Zira bir hadiste, "Biz Peygamberler cemaati geriye miras bırakmayız. Bıraktığımız şey sadakadır"¹²⁶. Hadis sahihdir. Haber-i vâhid'dir. Hz. Ebubekr, duyduğu bu hadisi bizzat uygulamaya koymuş ve onunla amel etmiştir. 13 sahâbi tarafından nakledilen hadisin manevî mütevâtir olduğunu söyleyenler de vardır¹²⁷.

13- Kıyamet Alâmetleri:

Hilâfet konusunun bir devamı olarak kıyamet alâmetleri, Kelâm kitaplarında yer almıştır. Zira Şi'a'nın imâmiye kolu, on ikinci imâmın saklı olduğunu, beklenildiğini ve Mehdi olarak dünya'ya geleceğini iddia etmektedir.¹²⁸ Ehl-i Sünnet mensubları ise böyle bir iddiayı kabul etmemişlerdir. Et-Taftâzânî, Mehdi ile ilgili dört hadis zikretmiştir. Bunların hiçbirinde saklı imâm diye bir şeyin mevzu edilmediğini zikretmiştir. Allah Taalâ, ahir zamanda Hz. Peygamber (s.a.v.)'in neslinden adil bin halife'yi istediği zamanda gönderecektir. On ikinci imâm olan Muhammed b. el-Hasan el-Askerî'nin binlerce yıl yaşayıp Mehdi olarak gönderileceği delilsiz bir davadır¹²⁹.

Kıyamet alâmetleri başlıca iki kısma ayrılır. Önce teşekkül edeceklerine küçük alâmetler denir. Bunlar da başlıca şu kısımlara ayrılır. Bazı büyük günahların yaygın hale gelmesi v.s. dir. Büyük alâmetler 10 tanedir. Bir hadisi şerifte, "On alâmet görülmeden kıyamet kopmaz. Güneşin batıdan doğması, Yecuc ve Mecucun ortaya çıkması, dabbetu'l Ard'ın zuhuru, dünyanın üç yerinde yerin batması,

123 El-Buhâri, Fezâil IV, 195.

124 El-Buhâri, er-Rikâk VII, 173.

125 El-Cürcânî, a.g.e. II, 469.

126 El-Fezâil, el-Buhâri IV, 210.

127 El-Cürcânî a.g.e. II, 469.

128 Et-Taftâzânî, Şerh II, 225.

129 Et-Taftâzânî, a.g.e. II, 225.

aden'in en çukur bir yerinden büyük bir ateşin zuhuru, bu ateş insanların bir araya toplayacak ve onları takip edecektir" buyrulur. Başka bir rivâyette, "...yer yüzünü kaplayan bir duman'ın zuhuru" zikredilir. Başka bir rivâyette, "deccal ve dumanın her tarafı itilâ etmesidir. Konuyla ilgili hadisin bir ziyâdesinde "... onuncu olarak insanları denize atan bir rüzgâr veya İsa (a.s.) inişi mevzu edilir¹³⁰.

Bu alâmetlerden, Deccâl, Hz. İsa, Yecûc ve Mecûc, Debbetü'l-Erd, ve güneşin batıdan doğuşu ile ilgili hadisler mütevâtirdir¹³¹. Bu alâmetlerden bazıları hakkında sadece hadis vardır. Bu alâmetleri filozoflar tevil etmiş, Ehl-i sünnet alimleri de aynen kabul etmişlerdir¹³².

V- Sünnet Kitaplarında Akâid'le İlgili Hadisler:

Sünnet mecmuaları İslâmî ilimlerin hemen her çeşidinin kaynağı olduğu gibi Kelâm ve Akâid'in de en mühim kaynaklarından biridir. Bunun için kelâm kitaplarında kendileriyle istidlâl edilen hadisleri burada mevzu ettik.

Sünnet kitaplarında bulunan inançla ilgili hadisler çokkere "Kitâbu'l-İmân" başlığı altında verilir. Bazen değişik başlıklar altında da bu türlü hadislere yer verilir. Bu çalışmanın dipnotlarına bakıldığı takdirde mevzu ile ilgili hadisleri değişik yerlerde görme imkânının var olduğu tesbit edilmiş olacaktır.

Burada kısa bir mukayasa yapalım. İnançla ilgili hadisleri bu çalışmamızda 90, yüz arasında bulunurken sünnet kitaplarında meselâ, Müslim'in sahihinde 380 den fazla hadisin varolduğu görülecektir.

Netice:

Bilindiği gibi akâid ve Kelâm ile ilgili bir çok hadis, kelâm kitaplarında yer almıştır. Ancak bu hadislerin çoğu takviyeli ahâd haberleridir. Ahâd hadislerle istidlâl edilmez demişse de uygulama da ahâd hadislerle istidlâl edildiği görülmektedir. Ancak hadislerle istidlâl edilen meseleler ferî, cüzi olduğu, bir kısmıyla da ehl-i Bid'at cevab verildiği dikkati çekmektedir.

Daha çok hadislere yer veren inançla ilgili kısımları kısaca zikrelelim. Hz. Peygamber'in mucizeleri, mîrac, kabîr ahvâli, havz,

¹³⁰ Et-Taftâzânî a.g.e. II, 225-226; et-Tirmizî, el-Fiten IV, 477-478.

¹³¹ El-Kettânî a.g.e., s. 147.

¹³² Et-Taftâzânî II, 226.

sıratın kıldan ince, kılıçtan keskin olması, hilâfet meselesi, mestlere meshetmek meselesi, fasıkın arkasında namaz kılınabileceği ile ilgili konular, Hz. Peygamber'in Mirası meselesi, kıyâmet alâmetleri, gibi konuların hadis-i şeriflerle isbat edildiği görülebilir.

Bu konularla ilgili hadisler hem Ehl-i bid'at'a verilecek cevap niteliğinde hem de ehl-i sünnetin inançla ilgili görüşlerine destek olmaktadır.

Burada şu hususu belirtelim ki, Ehl-i sünnet'in kelâmla ilgili meselelerini, ehl-i Bid'at'a verdikleri cevaplar oluşturmuştur.

Kelâm kitaplarında yer alan hadislerin büyük bir kısmı takviyeli ahâd hadislerdir. Bir akide ortaya koymayan bazı cüzi ve ferî konularda, az da olsa bazı zayıf hadislere de yer verildiği görülmektedir.

Ehl-i Sünnet'in kullandığı hadisleri kaldırdığımız takdirde, Ehl-i sünnet diye ortada bir şey kalmayacağı açıktır.